

A black and white photograph of Teresa Pàmies, a woman with short, dark, curly hair, smiling broadly. She is wearing a dark jacket over a light-colored collared shirt. The background is a large, multi-story building with a prominent central tower and spire, likely a university or government building, under a bright sky. The overall tone is nostalgic and personal.

TERESA PÀMIES

GENT DEL MEU EXILI

Empúries

narrativa

Teresa Pàmies

Gent del meu exili

Pròleg de Tomás Pamies

Editorial Empúries

Barcelona

© Hereus de Teresa Pàmies, 2019
© pel pròleg: Tomás Pamies Beltrán, 2019

Primera edició: 1975
Primera edició en aquesta col·lecció: febrer del 2001
Segona edició: juny del 2019

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.
Editorial Empúries
Diagonal, 662-664. 08034 Barcelona
info@grup62.com
www.editorialempuries.cat

Fotocomposició: gama, s.l.
DIPÒSIT LEGAL: B. 13.560-2019
ISBN: 978-84-17879-00-6

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre
té la qualificació de paper ecològic i procedeix
de boscos gestionats de manera sostenible.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor
qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions
establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de
Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar
o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com;
91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

TAULA

El millor personatge del llibre, <i>per Tomás Pamies</i>	9
PRIMER	15
SEGON	23
TERCER	35
QUART	43
CINQUÈ	51
SISÈ	55
SETÈ	65
VUITÈ	75
NOVÈ	83
DESÈ	93
ONZÈ	109
Dotzè	125
TRETZÈ	135
CATORZÈ	147
QUINZÈ	165
SETZÈ	173
DISSETÈ	181
Resum	195

PRIMER

A Praga vaig viure deu anys seguits al carrer Na Slupi, que, traduït al català, vol dir carrer dels Titelles. Jo no sé si el nom l'hi van donar pel teatre de putxinellis que hi havia davant de casa o si fou el carrer el que donà la idea d'obrir-hi un modest *tinglado* per a la canalla, que, per cert, era sempre ple de gom a gom.

M'agradava viure a Na Slupi malgrat el soroll del tramvia 14 que hi passava amunt i avall fent uns grinyols infernals, sobretot a la baixada.

La casa havia estat, durant la república burgesa, un edifici de pisos moblats a disposició de parelles de passatge que, per les raons que fos, no volien fer-se l'amor als hotels del centre ni disposaven de casa pròpia a la ciutat. No cal dir que la casa tenia mala fama entre el veïnat, fins que el mes de febrer de 1948 Txecoslovàquia esdevenia un país socialista i alguns antres de la capital foren tancats, nacionalitzats i convertits en habitacles per als ciutadans empadronats com cal, o en guarderies infantils o clubs per als vells.

Essent com érem refugiats polítics, una secció de la Creu Roja local s'encarregà de trobar feina i allot-

jament per a nosaltres i tants altres fugitius, concretament els espanyols i els grecs. A nosaltres ens van assignar un pis moblat d'aquella casa malfamada. Ignoro qui en fou el propietari, però, a partir de l'any 1948, l'edifici era administrat pel Consell Nacional del Districte segon (equivalent a l'ajuntament de barri), on calia pagar el lloguer i presentar peticions de reparacions de canonades, canvi de mobles, etcètera. Al principi ens donaven fins i tot els llençols, però això s'acabà al cap de tres o quatre mesos.

La casa feia cantonada i el pis que ens va tocar tenia dues finestres a Na Slupi i una altra al carreró de Svata Maria, que vol dir Santa Maria. Era un carrer que feia pujada, molt estret però pintoresc, amb un fanal estratègicament situat per fer bonic i per fer llum. La pujada conduïa a un manicomi. O sigui: vivíem entre els titelles i els boigs i, malgrat tot, era un racó ben tranquil de la vella Praga.

La majoria dels estadants érem estrangers i gairebé tots treballàvem en editorials o en la secció estrangera de Ràdio Praga, que emetia en diverses llengües, entre elles el castellà i el català. Les editorials traduïen a l'espanyol publicacions comercials o turístiques.

El porter era el mateix que tingué l'antic propietari de l'edifici. El Consell Nacional del Districte no havia trobat motius per acomiadar-lo o no li havia trobat substitut. Era un home molt corbat sense ésser geperut. A força de reverències s'havia deformat. Vestia de negre amb roba molt tronada, de colzes lluents com si fossin de setí. Havia conservat l'aspecte d'alcavota que li donà l'antiga parròquia de la

casa. S'havia avesat a les bones propines de senyors que li compraven la discreció i també algun servei suplementari.

La presència dels nous estadants degué representar per al bon home un trauma considerable, difícil de superar, ja que cada dia s'anava encongint més. L'únic tret que li agradava de la nova situació era que podia practicar la mica de francès que sabia i l'alemany, que, com tots els txecs de la seva generació, havia hagut d'aprendre obligatòriament quan el país era una província de l'imperi austrohongarès. Mentre Txecoslovàquia fou protectorat del Reich hitlerià, es pogué expressar sovint en aquella llengua que no semblava estimar gaire. Preferia l'elegància del francès.

El vell porter, que es deia Rodolf (*pan* Rodolf), no encaixava en absolut amb l'ambient creat pel règim socialista. Era un mort de gana, però es trobava més a gust en l'època de Masaryk, de Benes i de Heydrich, quan un edifici de *meublé* li donava l'ocasió de sentir-se important i de tractar amb una parròquia adinerada i ben situada en la societat capitalista o colonial.

Fos pel que fos, nosaltres no li fèiem peça i no s'ho amagava. Coneixia el nostre origen i no simpatitzava ideològicament amb els nous estadants malgrat considerar-se home apolític.

El cau del porter era una esquifida cabina de telefonista amb una porta taulell darrere la qual *pan* Rodolf veia entrar les quatre maletes barates i els farrells de refugiats amb un gest antipàtic, gairebé amb

fàstic. La perspectiva d'ésser *concierge* d'aquella patuleia no li degué fer cap gràcia.

Fou precisament el vell porter el qui, en francès, em va informar sobre la meva veïna de replà, una de les poques nadiues que habitaven aquell edifici. Em va dir, en to de misteri i amb veu d'ultratomba, sense mirar-me als ulls com feia sempre, que l'estadanta del tercer segona estava trastornada del cervell, i per tal de subratllar-ho es va posar un dels seus dits grocs als polsos, movent-lo com una barrina. En adonar-se de l'esguard estranyat amb què me l'escoltava, afegí tot seguit: «Oh, no és perillosa, no us espanteu. La seva bogeria és tranquil·la.» Ho va dir, però, en un to inquietant, satisfet en pensar que m'havia espantat.

L'endemà mateix, la veïna de replà, que es deia *paní* Fisherova (senyora Fisher), va trucar a la meva porta i em va dir quelcom en llengua txeca. Jo acabava d'arribar al país i desconeixia la llengua. En francès li vaig dir que em perdonés però que no l'entenia. Ella digué uns mots en alemany, que tampoc no vaig entendre, però no es movia, com si esperés alguna cosa. Jo no gosava tancar-li la porta als nassos i me la mirava recordant allò de què m'havia informat el porter, buscant en aquell rostre indiferent els trets de la bogeria. De boja no ho semblava, però el conjunt d'aquella dona feia la impressió inquietant que produeixen els desequilibrats. Finalment, amb gestos i ganyotes, li vaig fer comprendre que no l'entenia i a poc a poc vaig tancar la porta per no desdenyar-la. Em quedà, tanmateix, una mena de remordiment, un sentiment imprecís però desagradable, com quan

hom no està satisfet d'un mateix. Els ulls d'aquella veïna eren absolutament indiferents fins al punt que, en parlar, semblava cega. Duia una bata descordada i molt rebregada, damunt una camisa de dormir que semblava de franel·la molt rentada. Anava descalça.

Vaig baixar a la lleteria i temptada vaig estar de demanar al porter que fes el favor de pujar i servir-nos d'intèrpret, però, aquell matí, *pan* Rodolf no contestà al meu «*bon jour*» perquè llegia, amb els ulls enganxats al paper, el diari del Partit Catòlic Popular, *Svobodne Slovo* (la paraula lliure). I això que al vell porter no li interessava la política.

A la lleteria ja hi havia cua i vaig esperar el meu torn sense poder-me treure del cap la veïna. Quan vaig ésser davant el taulell no vaig saber què demanar i amb els dits vaig assenyalar els productes que volia: una ampolla de llet, dos iogurts, quatre panets i una pastilla de mantega. La lletera, una dona molt grossa i riallera, també em va parlar en alemany, l'única llengua estrangera que coneixia, perquè era d'una de les generacions que l'hagueren d'aprendre obligatòriament a l'escola quan Bohèmia, Moràvia i Eslovàquia eren colònies de l'imperi austrohongarès.

Passaren els mesos i els anys i jo aprenia la llengua de Jan Neruda. El vell porter romania en el seu cau, cada dia més encongit i més groc, més silencios i més trist. Jo vaig parir un segon fill. Els veïns canviaren sovint, però la del meu replà continuava allí com sempre. Amb la mateixa bata descordada damunt una camisa de nit molt rentada, trucava cada matí a la meua porta per demanar-me que si baixava a la

lleteria fes el favor de comprar-li un iogurt per al seu nen. Jo acceptava l'import de l'encàrrec, somreia i quan tornava al pis trucava a la seva porta, li donava el pot de iogurt, ella em deia gràcies i jo li responia que no hi havia per què donar-les. I així durant un grapat d'anys.

La senyora Fisher no en tenia cap, de nen a casa. Mai no vaig descobrir què en feia, del iogurt que jo li comprava diàriament. Si de cas no era per a un infant, ja que l'únic que tingué el van exterminar els nazis a l'edat de tres anys.

Aviat vaig estar en condicions de conèixer el motiu del desequilibri incurable de la meva veïna de replà. Era una txeca del nord de Moràvia que s'havia casat amb un sastre jueu dos anys abans de la Segona Guerra Mundial. Vivien al carrer Na Slupí, però no al número 8, que era el nostre, sinó al 26, un edifici convertit posteriorment en guarderia perquè tenia un bonic jardí a la part posterior. L'any 1943, quan dos patriotes txecs, paraxutats de Londres, assassinaren Reinhard Heydrich, «El botxí de Praga», la Gestapo i els escamots de la SS van desfermar una vasta operació de represàlies. El poble de Lidice fou arrasat. Els 178 homes de quinze a setanta anys que hi vivien foren afusellats contra la tàpia de la masia dels Novak; les dones van ésser deportades a Ravensbruck, els infants amb característiques físiques «germàniques», distribuïts entre famílies nazis a Berlín; la resta dels infants foren exterminats als forns crematoris.

Però els ocupants de Txecoslovàquia no en tingueren prou amb l'aniquilament de Lidice. Praga va

ésser escorcollada de cap a peus, casa per casa, celler per celler, i al carrer dels Titelles, número 26, van descobrir-hi un sastre jueu amb una dona txeca i un fill «mestís» de tres anys. Tots tres foren detinguts. L'home el van traslladar directament a Mauthausen, on fou exterminat. La dona i l'infant anaren a raure a Oświęcim, Polònia, també ocupada pels nazis. Allí foren separats. A la dona, txeca i, per tant, ària, li fou respectada la vida, si el calvari que l'esperava es pot qualificar de vida. L'infant li fou arrabassat perquè no era de sang pura, puix que l'havia engendrat un jueu. Totes les mares d'aquella expedició foren obligades a presenciar com entraven, de cinc en cinc, els infants destinats al crematori. La senyora Fisher, des d'aquell dia, s'havia trastocat i el desequilibri psíquic li permeté de suportar dòcilment l'infern d'Oświęcim.

Al carrer Na Slupi, on fou instal·lada quan va retornar al país un cop alliberada Europa del nazisme, tots es van acostumar a la presència callada d'aquella dona de trenta anys que semblava tenir-ne seixanta. Cada tarda, si feia bo, seia en un banc del Jardí Botànic que hi havia davant la parada del tramvia 14 i mirava jugar els infants. Algunes mares i àvies li tenien una mica de por. La sabien desequilibrada i en coneixien el motiu. Pensaven que, en un atac de bogeria, podia robar un infant i fugir amb ell carrer avall, fins a arribar al riu Vltava, on, en el punt més alt de la crisi, es tiraria a l'aigua amb el nen. Coses així imaginaven les dones mentre feien mitja o xafardejaven al Jardí Botànic.

Però la senyora Fisher tenia una bogeria mansa. El cop rebut fou massa fort per deixar-li un àtom d'energia i d'iniciativa. No faria mal a ningú. Qui sap el que pensava en mirar jugar els infants al carrer dels Titelles. Qui ho sap...